

Het was moeilijk te zeggen wanneer de winter precies intrad. Het was een geleidelijk verval, als het afglijden in ouderdom, van dag tot dag onwaarneembaar totdat het seizoen een meedogenloos, vol-dongen feit werd. Eerst ging 's avonds de temperatuur omlaag, vervolgens begon het dagenlang aan één stuk door te regenen, daarna kregen we vlagerige wind vanaf de oceaan, nattigheid, vallende bladeren en het verzetten van de klok – al waren er af en toe momenten van respijt, ochtenden dat je zonder jas van huis kon gaan en de hemel helder en wolkeloos was. Maar dat waren valse tekenen van herstel bij een zieke over wie de dood zijn vonnis heeft geveld. Tegen december had het nieuwe seizoen zich verankerd en was de stad bijna elke dag overdekt door een onheilspellende staalgrijze hemel, zoals op schilderijen van Mantegna of Veronese, de perfecte achtergrond voor de kruisiging van Christus of een dag onder de wol. Het buurtpark veranderde in een troosteloze vlakte van modder en water, die 's nachts werd verlicht door het oranje schijnsel van straatlantarens met streppatronen van de regen. Toen ik er op een avond tijdens een stortbui langsliep, herinnerde ik me hoe ik er in de intense hitte van de afgelopen zomer op de grond was gaan liggen en mijn blote voeten uit mijn schoenen had laten glijden om het gras te kunnen strelen en hoe dit directe contact met de aarde een gevoel van vrijheid en uitbundigheid teweeg had gebracht: de zomer had de gebruikelijke grenzen tussen binnens- en buitenshuis weggenomen, zodat ik me in de buitenwereld net zozeer thuis kon voelen als in mijn eigen slaapkamer.

Maar nu was het park me weer vreemd en het gras een afstotelijk strijdperk in de onophoudelijke regen. Al mijn eventuele droefheid, elk mogelijk vermoeden dat geluk of begrip onbereikbaar was, leek van harte aangemoedigd door de doorweekte donkerrode bakstenen gebouwen en de lage luchten, waaraan de lantarens van de stad een oranje gloed verleenden.

William Hodges, *Tabiti Revisited*, 1776

Door een combinatie van deze weersomstandigheden en een reeks gebeurtenissen die rond dezelfde tijd plaatsvonden (en Chamforts uitspraak leken te bevestigen dat je elke morgen een pad moet inslikken om er zeker van te zijn dat je de rest van de dag niets weerzinwekkenders zal overkomen) was ik uiterst ontvankelijk voor de grote, vrolijk geïllustreerde brochure met de titel ‘Winterzon’ die op een late namiddag ongevraagd in de bus viel. Het omslag toonde een rij merendeels scheefgegroeide palmbomen op een zandstrand langs een turquoise zee, tegen een achtergrond van heuvels waar ik me watervallen voorstelde en beschutting tegen de hitte in de schaduw van zoetgeurige fruitbomen. De foto’s deden me denken aan de schilderijen van Tahiti die William Hodges had meegebracht van zijn reis met kapitein Cook, met afbeeldingen van een tropische lagune in zacht avondlicht en lachende inheemse meisjes die zorgeloos (en blootsvoets) door weelderig gebladerte dartelden – afbeeldingen die verwondering en verlangens hadden gewekt toen Hodges ze in de strenge winter van 1776 voor het eerst exposeerde in de Royal Academy en die daarna altijd model zijn blijven staan voor de weergave van tropische idyllen, waaronder die op de pagina’s van ‘Winterzon’.

De makers van de brochure hadden op duistere wijze voorvoeld hoe gemakkelijk hun lezers in prooi konden verkeren dankzij foto’s waarvan een kracht uitging die een belediging was voor het verstand en de hele idee van een vrije wil ondermijnende: overbelichte plaatjes van palmbomen, heldere luchten en witte stranden. Lezers die op andere gebieden van hun bestaan tot een sceptische, behoedzame houding geneigd zouden zijn, vervielen zodra ze met deze beelden in aanraking kwamen tot een primitief soort onschuld en optimisme. Het verlangen dat door de brochure werd gewekt was een zowel aan doenlijke als banale illustratie van het feit dat plannen (en zelfs hele levens) kunnen worden beïnvloed door de eenvoudigste en meest onoverdachte voorstellingen van geluk, en dat een lange, peperdure reis kan voortkomen uit niets anders dan de aanblik van een foto van een palmboom die licht vooroverhelpt in een tropisch briesje.

Ik besloot naar het eiland Barbados te reizen.

Als onze levens in het teken staan van het streven naar geluk, zijn er wellicht maar weinig activiteiten die zoveel onthullen over de drijfveren achter deze zoektocht – met al zijn passie en paradoxen – als onze reizen. Zij geven, hoe onsamenhangend ook, een idee van wat het leven zou kunnen behelzen wanneer we niet waren gebonden aan de plichten van ons werk en de strijd om het bestaan. Toch gaat men er zelden van uit dat ze ons voor filosofische vraagstukken plaatsen, dat wil zeggen, voor kwesties die meer dan praktisch inzicht vergen. We worden overstelpt met adviezen omtrent onze reisbestemming maar horen weinig over het *hoe* en *waarom* van zo'n onderneming – terwijl de kunst van het reizen toch als vanzelf een aantal vragen lijkt te rechtvaardigen die helemaal niet zo eenvoudig of triviaal zijn en waarvan de bestudering een bescheiden bijdrage zou kunnen leveren aan een zeker begrip van wat de Griekse filosofen zo mooi *eudaimonia* noemden: menselijk welzijn.

Een van die kwesties betreft de manier waarop hetgeen we van een reis verwachten zich verhoudt tot de werkelijkheid. Zo stuitte ik op J.K. Huysmans roman *À rebours* uit 1884, waarin de geblaseerde, misantropische held, de aristocratische duc des Esseintes, zich opmaakte voor een reis naar Londen en daarbij een buitensporig pessimistische analyse gaf van het verschil tussen onze voorstelling van een plek en wat er kan gebeuren wanneer we er aankomen.

Huysmans verhaalt hoe de duc des Esseintes in zijn eentje in een enorme villa even buiten Parijs woonde. Hij ging zelden ergens naartoe, om niet te worden geconfronteerd met wat hij beschouwde als de lelijkheid en achterlijkheid van anderen. In zijn jeugd had hij zich op een middag een paar uur in een naburig dorp gewaagd en gemerkt dat zijn mensenhaat extreme proporties aannam. Daarna had hij besloten zijn dagen alleen in bed in zijn studeerkamer door te brengen met het lezen van de klassieken en het formuleren van wrange gedachten over de mensheid. Op een morgen ontdekte de

duc echter tot zijn verbazing bij zichzelf de diepe wens naar Londen te reizen. Hij werd door dat verlangen overvallen toen hij bij de haard een werk van Dickens zat te lezen. Het boek riep beelden op van het Engelse leven waarover hij langdurig zijn gedachten liet gaan en die hij steeds liever met eigen ogen wilde aanschouwen. Zonder zijn opwinding nog langer te kunnen bedwingen, gaf hij zijn bedienden de opdracht zijn koffers te pakken, waarna hij een grijs tweed kostuum en een paar lage rijglaarzen aantrok, een bolhoedje opzette, en gehuld in een grijsblauwe overjas de eerstvolgende trein naar Parijs nam. Daar hij nog wat tijd over had voordat de trein naar Londen zou vertrekken, bezocht hij Galignani's English Bookshop aan de Rue de Rivoli, waar hij Baedekers *Gids van Londen* kocht. De beknopte beschrijving van Londens bezienswaardigheden deed hem in verrukkelijke mijmeringen verzinken. Vervolgens begaf hij zich naar een nabijgelegen wijnlokaal met een voornamelijk Engelse clientèle. De sfeer was er net als bij Dickens: hij herinnerde zich scènes waarin de kleine Dorrit, Dora Copperfield en Tom Pinch' zuster Ruth in precies zulke knusse, lichte vertrekken zaten. Eén klant had het witte haar en de blozende gelaatskleur van Mr. Wickfield en de scherpe, uitdrukkelingsloze trekken en hardvochtige ogen van Mr. Tulkinghorn.

Omdat hij honger had gekregen, ging Des Esseintes daarna naar een Engelse taveerne in de Rue d'Amsterdam, bij het Gare Saint-Lazare. Het was er donker en rokerig en er stond een rij bierpompen op een bar, waarop verder hammen zo bruin als violen en meniekleurige kreeften lagen uitgestald. Aan kleine houten tafels zaten robuuste Engelse vrouwen met jongensachtige gezichten, tanden zo groot als spatels, wangen zo rood als appels en forse handen en voeten. Des Esseintes vond een tafel en bestelde ossenstaartsoep, gerookte schelvis, een portie rosbief met aardappelen, een paar pinten ale en een homp stilton.

Toen het moment daar was om op de trein te stappen en de kans te benutten zijn Londense dromen te verwezenlijken, werd Des Esseintes echter plotseling door een gevoel van lusteloosheid over-

vallen. Hij bedacht hoe vermoeiend het zou zijn daadwerkelijk naar Londen te gaan, hoe hij naar het station zou moeten rennen, om een kruier zou moeten vechten en zou moeten instappen, hoe hij gedwongen zou zijn een vreemd bed te verdragen, in de rij te staan, de kou te verduren en zijn broze lijf langs de door Baedeker zo beknopt beschreven bezienswaardigheden te slepen – en aldus zijn dromen te bezoedelen: ‘Waarom zou je je verroeren als je zo voortreffelijk vanuit je stoel kunt reizen? Was hij niet reeds in Londen, waarvan de geuren, de sfeer, de inwoners, het voedsel en het eetgerei hem hier omringden? Wat kon hij nog meer verwachten, behalve nieuwe teleurstellingen?’ Nog altijd gezeten aan zijn tafeltje, peinsde hij: ‘Aan wat voor verstandsverbijstering ben ik ten prooi gevallen [...] dat ik mijn gewillige hersenspinsels heb afgewezen en als een onnozele hals heb gemeend dat het noodzakelijk, interessant en zinnig was een uitstapje te maken?’

En dus betaalde Des Esseintes de rekening, verliet de taveerne en nam al zijn koffers, pakketten, valiezen, kleden, paraplu's en wandelstokken mee in de eerste trein terug naar zijn villa – om zijn huis nimmer meer te verlaten.

4

We zijn vertrouwd met de gedachte dat reizen in werkelijkheid nooit is wat we ervan verwachten. De pessimistische school, waarvan we Des Esseintes als een beschermheer kunnen beschouwen, stelt om die reden dat de werkelijkheid hoe dan ook teleurstellend is. Het is misschien reëler en plezieriger te suggereren dat ze vooral *anders* is.

Na er twee maanden naar te hebben uitgekeken, landde ik op een wolkeloze februarimiddag samen met mijn reisgenote M op Grantley Adams, het vliegveld van Barbados. Het was maar een klein stukje lopen van het toestel naar het lage luchthavengebouw, maar ver genoeg om een abrupte klimaatsverandering te constateren. Na luttele uren reizen werd ik een hitte en een vochtigheid binnengevoerd die bij ons pas vijf maanden later zouden heersen en zelfs dan niet zo'n intensiteit zouden bereiken.

Niets was zoals ik me had voorgesteld – en dat was geen wonder, als je nagaat wat ik me had voorgesteld. In de voorafgaande weken had het hele eiland voor mij bestaan uit slechts drie stilstaande beelden, die ik me had gevormd bij het lezen van een brochure en het vluchtschema van een vliegtuigmaatschappij. Het eerste was dat van een strand met een palmboom en een zonsondergang op de achtergrond. Het tweede was dat van een vakantiehuisje waarvan de openslaande deuren een blik boden op een interieur met een schaal vol bloemen, een glanzende eiken vloer en wit beddengoed. En het derde was dat van een azuurblauwe hemel.

Na enig aandringen zou ik vanzelfsprekend hebben toegegeven dat er op het eiland nog wel een paar andere dingen moesten zijn, maar die had ik niet nodig gehad om me er een handzame indruk van te vormen. Mijn gedrag was als dat van theaterbezoekers die zich moeiteloos verbeelden dat de handelingen op het toneel zich afspeelden in de bossen van Sherwood of in het oude Rome, alleen maar omdat er op het achterdoek een enkele eikentak of één Dorische zuil is geschilderd.

Bij aankomst drongen zich echter allerlei zaken op die ook aanspraak maakten op een plek binnen het begrip Barbados. Een grote benzineopslagplaats, bijvoorbeeld, gesierd met het geelgroene logo van British Petroleum en een triplex hokje waarin een beambte van de immigratiedienst in een smetteloos bruin kostuum nieuwsgierig en met bedaarde verwondering (als een geleerde die de bladzijden van een manuscript in het depot van een bibliotheek doorneemt) naar de paspoorten zat te staren van een rij toeristen die na verloop van tijd van de terminal tot aan de rand van het vliegveld reikte. Er was een reclamebord van een bepaald merk rum, boven de bagageband, een foto van de eerste minister in de gang langs de douane, een *bureau de change* in de aankomsthal en een ordeloze menigte taxi-chauffeurs en reisleiders buiten het gebouw. En als er één bezwaar was tegen deze overdaad aan beelden, was het wel dat ze het me merkwaardig genoeg moeilijker maakten het Barbados te zien waarvoor ik was gekomen.

Van tevoren was er slechts een vacuüm geweest tussen het vliegveld en mijn hotel. In mijn hoofd had er niets bestaan tussen de laatste regel van het reisschema (het prachtig ritmische ‘Aankomst BA 2155 om 15.35’) en de hotelkamer. Ik had niet gedacht aan – en protesteerde nu inwendig tegen – de aanwezigheid van een versleten rubberen bagageband, van twee dansende vliegen boven een overvolle asbak, van een reusachtige ventilator die in de aankomsthal rondwentelde, van een witte taxi waarvan het dashboard bekleed was met namaakluipaardbont, van een zwerfhond op een stuk braakland achter de luchthaven, van een reclamebord voor ‘luxé koopflats’ bij een rotonde, van een fabriek met de naam ‘Bardak Electronics’, van een rij gebouwen met rode en groene blikken daken, van een rubberen lus aan de middenstijl van de auto, waarop met piepkleine letters gedrukt stond: ‘Volkswagen, Wolfsburg’, van een felgekleurde struik waarvan ik de naam niet kende, van een hotelreceptie met klokken voor zes verschillende plaatsen op aarde en van een kaart aan de muur daarnaast die me, twee maanden te laat, een ‘Vrolijk Kerstfeest’ wenste. Pas enige uren na de landing was ik dan eindelijk verenigd met de kamer die ik me had voorgesteld, al had ik in mijn voorstelling geen rekening gehouden met de enorme airconditioner, noch met de – desondanks welkome – badkamer, die was opgetrokken uit formica panelen en de gasten streng maande geen water te verspillen.

Dat we geneigd zijn te vergeten hoeveel meer de wereld te bieden heeft dan de dingen waarop we ons voorbereiden, is misschien voor een deel te wijten aan kunstwerken, die ons immers met eenzelfde soort simplificatie of selectie confronteren als de verbeelding. Kunstzinnige interpretaties geven een drastisch gecondenseerde versie van hetgeen de werkelijkheid aan ons opdringt. Zo kan een reisboek ons vertellen dat de verteller een middag heeft gereisd om de in de heuvels gelegen stad x te bereiken, waar hij in het middeleeuwse klooster overnachtte en de volgende morgen getuige was van een nevelige zonsopgang. Maar we kunnen nooit zomaar een middag reizen. We zitten in een trein. Ons middagmaal wil niet goed verteren. De

stoelbekleding is grijs. We kijken uit het raam naar een veld. We kijken weer om ons heen. Onrustige gedachten malen door ons hoofd. We zien een bagagelabel aan een koffer in het rek boven de stoelen tegenover ons. We tikken tegen het raamkozijn. De gebroken nagel van een wijsvinger blijft achter een draad hangen. Het begint te regenen. Een druppel baant zich een modderige weg langs het met stof bedekte raam. We vragen ons af waar we ons kaartje hebben gelaten. We kijken nogmaals naar het veld buiten. Het blijft regenen. Eindelijk zet de trein zich in beweging. Hij passeert een ijzeren brug, waarna hij om onverklaarbare redenen stopt. Er landt een vlieg op het raam. En nog zijn we misschien maar in de eerste minuut van een werkelijk allesomvattend verslag van de gebeurtenissen die door de bedrieglijke zin 'hij heeft een middag gereisd' worden samengevat.

Van een verhalenverteller die ons een dergelijke overdaad aan details zou geven, zouden we binnen de kortste keren gek worden. Helaas blijkt het leven zelf dikwijls zo'n verhalenverteller, die ons afmat met herhalingen, misleidende accenten en irrelevante verwickelingen. Het vindt het nodig ons Bardak Electronics te laten zien en de veiligheidsgreep in de auto en een zwerfhond en een kerstkaart en een vlieg die eerst op de rand van en daarna midden in een volle asbak neerstrijkt.

En dat verklaart de vreemde omstandigheid dat we betekenisvolle zaken soms gemakkelijker bij voorbaat en via de kunst beleven dan in de werkelijkheid. Het kunstzinnige of op de zaken vooruitlopende voorstellingsvermogen negeert en vat samen, laat perioden van verveling weg en richt onze aandacht op cruciale ogenblikken om aldus, zonder te liegen of te verfraaien, het leven een intensiteit en een samenhang te verlenen die het in de afleidende onoverzichtelijkheid van het moment zelf ontbeert.

Terwijl ik tijdens mijn eerste Caribische avond wakker lag en terugdacht aan mijn reis (in het struikgewas buiten hoorde ik krekels en geritsel), begon de verwarring van die momenten zelf te vervagen en tekenden zich de contouren van bepaalde gebeurtenissen al